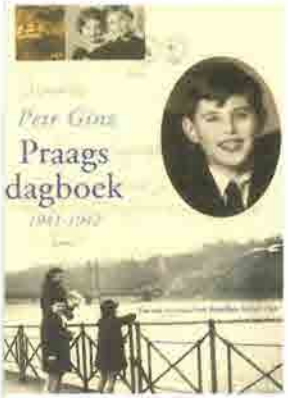
PETR GINZ, *PRAAGS DAGBOEK, 1941 - 1942.*
(ANTHOS, AMSTERDAM 2007), 206 BLZ., PRIJS € 19,95.

In 2003 nam de eerste Israëlische astronaut aan boord van het ruimteschip Colombia een tekening van een maanlandschap met zich mee. Deze was gemaakt door Petr Ginz, een Holocaustslachtoffer. Het ruimteveer verongelukte en de tekening werd vernietigd. Een televisieprogramma in Tsjechië schonk vervolgens aandacht aan de ramp en deed ook verslag over Petr Ginz, het holocaustkind dat oorspronkelijk uit Praag kwam. Enkele weken later bood een man in Praag volgeschreven schriften en tekeningen van Petr Ginz te koop aan. Hij had ze op de zolder van zijn huis gevonden. Daaruit is het *Praags dagboek* samengesteld: het is gedrukt op mooi zwaar papier met tekeningen en foto's van familieleden. Het dagboek bestaat vooral uit zakelijke aantekeningen die de begaafde dertienjarige Petr tijdens de eerste oorlogsjaren maakte en zijn in eerste instantie niet bijzonder interessant om te lezen. Naarmate de maanden verstrijken zie je dat de wereld rondom Petr langzaam wordt afgebroken en wordt duidelijk dat het dagboek een houvast is in een leven dat langzaam door de nazi's wordt kapotgemaakt.

28. 1. 1942 (woensdag)
Vanmorgen in de stad rondgelopen. Meneer Tausig kwam op bezoek. Vanmiddag bleef ik thuis. De Goldmanns uit Budyn moeten naar Terezín (Teresienstadt).

De moeder van Petr is niet joods en slaagt er in af en toe extra eten te bemachtigen via familieleden op het platteland. Het gezin is bijvoorbeeld dolblij met twee ganzen waar ze op een goede dag mee thuiskomt.
Als lezer is het moeilijk te begrijpen waarom ze zichzelf en haar twee kinderen niet in veiligheid heeft gebracht. In de loop van enkele maanden worden talloze vrienden en familieleden opgeroepen om in een werkkamp te gaan werken. Op 22 september 1942 wordt de dan veertienjarige Petr op transport naar Teresienstadt gezet. Uit alles wat hij deed, blijkt de overtuiging van Petr dat hij op een dag weer zou terugkeren naar Praag en dat hij nog een missie in de wereld moest vervullen. Hij bleef onder moeilijke omstandigheden schilderen, schrijven en gaf met enkele andere gevangenen het tijdschrift 'Vedem' uit. In 1944 ontmoette hij zijn zus Chava weer die inmiddels ook veertien jaar was geworden en naar Teresienstadt moest. Het laatste deel van het dagboek bestaat uit haar aantekeningen. Ze beschrijft dat het medekampgenoten opvalt dat Petr zo'n verstandige intelligente jongen is en ze maakt zich zorgen over zijn voortdurende koortsaanvallen. Op 28 september neemt Chava afscheid als hij naar Auschwitz vertrekt.
Praags dagboek is ook voor leerlingen een aangrijpend boek om te bekijken en te lezen.

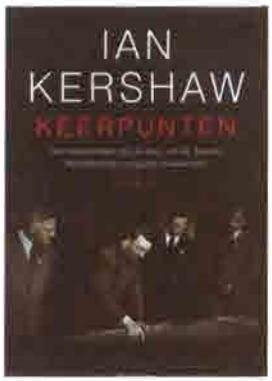
Joke Noordstrand

IAN KERSHAW, KEERPUNTEN. *TIEN BESLISSINGEN DIE DE LOOP VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG VOORGOED VERANDERDEN*
(SPECTRUM, UTRECHT 2007), 615 BLZ., PRIJS € 39,95.

Stel dat Winston Churchill er in mei-juni 1940 niet in geslaagd was zijn kabinet tot doorvechten tegen Hitler te inspireren, hoe zou dan de oorlog zijn verlopen? Wij zijn geneigd Churchills onverzettelijkheid als een vanzelfsprekende, doorslaggevende factor te zien, maar het nieuwe boek van de Britse Hitler-biograaf Ian Kershaw maakt duidelijk dat de keuze om door te vechten allerminst een hamerstuk was. Halifax, minister van Buitenlandse Zaken, wilde onderhandelen, aangezien Engeland geen schijn van kans leek te maken. Het feit dat hij het pleit verloor en Engeland de strijd dus niet opgaf, zette de hele oorlogsstrategie van Hitler op losse schroeven. Het dreef de dictator tot de noodlottige beslissing de aanval op de Sovjet-Unie te openen zonder rugdekking in het westen. Het bezorgde president Roosevelt een welkom argument om de isolationistische publieke opinie in Amerika te gaan ombuigen ten faveure van het actief ondersteunen van het dappere Engeland. Kershaw maakt wel duidelijk hoeveel geduld en tact er van Roosevelt werden gevergd om het Amerikaanse publiek om te turnen. Churchill ergerde zich groen en geel aan de trage besluitvorming in de VS. Uiteindelijk wist Roosevelt de Amerikanen te overtuigen dat het in

hun belang was om het Britse empire te helpen zichzelf te verdedigen, ongeacht de kosten. Hij kwam met de vergelijking van de brandslang. Niemand zou in het dagelijks leven tegen zijn buurman wiens huis in brand stond zeggen: 'Buurman, mijn tuinslang heeft 15 dollar gekost; je moet me er dus eerst 15 dollar voor betalen!' Kershaw analyseert ook onder meer Mussolini's besluit een graantje mee te pikken van Hitlers successen, Stalins besluit zich na de start van operatie-Barbarossa te herpakken, Japans besluit om Pearl Harbor aan te vallen en Hitlers keuze om de VS de oorlog te verklaren. Die mysterieuze stap was logisch: Hitler wist dat hij de oorlog niet meer kon winnen en speelde alles-of-niets: hij anticipeerde op de onvermijdelijkheid van een oorlog met de VS.
De auteur maakt alleszins aannemelijk dat het verloop van de Tweede Wereldoorlog is bepaald door beslissingen tussen mei 1940 en december 1941. Hitlers besluit de Joden te vernietigen, vormt de meest verstrekkende en meest onmenselijke van alle. Alternatieve 'oplossingen' werden niet meer gewogen. Zij vormt een dramatisch hoogtepunt in dit omvangrijke boek, dat de lezer van begin tot eind boeit.

Jan van Oudheusden

NORMAN DAVIES, *EUROPA IN OORLOG, 1939-1945*.
(SPECTRUM, UTRECHT 2007), 543 BLZ., PRIJS € 30,95.

Vraag een willekeurige bovenbouw klas naar de meest bloedige veldslag uit de Tweede Wereldoorlog en er zal Normandië gezegd worden. Vraag diezelfde klas naar het grootste concentratiekamp en het antwoord zal ongetwijfeld Auschwitz zijn. Onze jeugd is opgevoed met de verhalen over D-Day en Anne Frank en ziet de oorlog vanuit dat perspectief. 'De oorlog' begint hier dus ook op 10 mei 1940. Voor de Polen, de Britten en de Fransen begint de oorlog een jaar eerder, voor de Amerikanen en de Russen een jaar later. De Russen zijn overwinnaars en slachtoffers; de Duitsers verliezers, maar vooral de daders.
Dit traditionele beeld gaf problemen, omdat de nationale voorstellingen niet met elkaar spoorden. De Baltische staten en delen van Polen, Roemenië en Finland werden al voor 1941 door de Sovjetunie bezet. Kon een slachtoffer – de Sovjetunie – ook een agressor zijn? En was de Duitse aanval op Frankrijk wel een daad van agressie, als Frankrijk Duitsland zelf in september 1939 de oorlog had verklaard? Decennia moffelden men deze vragen weg; het grote kwaad kwam uit Nazi-Duitsland en de rest van Europa was daar slachtoffer van en het eigen volk uiteraard het meest, maar dat had zich wel heldhaftig verzet.
Vanaf de jaren zestig klonk in West-Europa kritiek op het optreden van de eigen overheid en bevolking tijdens de bezetting; de voorstelling van slachtoffers en daders werd daarmee minder overzichtelijk. En na het ineenstorten van het Sovjet-imperium kon niemand er meer om heen: ook het communisme in de Sovjetunie was misdadig geweest. Oost-Europese landen konden hun 'bevrijding' eindelijk als een nieuwe bezetting gaan beschrijven. En ten slotte waren er de Duitsers die voorzichtig onder de loden last van hun eigen verdoemde geschiedenis uitkropen. De bombardementen op de Duitse steden, de verkrachting van honderdduizenden meisjes en vrouwen door de soldaten van het Rode Leger, het kon allemaal, voorzichtig, verteld worden.
Davies heeft geen revisionistische studie geschreven over de Tweede Wereldoorlog. Eerder een realistische. De Tweede Wereldoorlog was vooral een strijd tussen twee meedogenloze totalitaire regimes: de beslissende strijd is geleverd aan het Oost front en de soldaten aan beide kanten waren vooral slachtoffer van hun eigen regime. Alleen al in de slag bij Koersk kwamen meer Russen en Duitsers om dan aan de Amerikaanse kant in Europa in de hele oorlog. De Tweede Wereldoorlog was geen strijd tussen goed en kwaad; de bevrijders van Auschwitz hadden thuis concentratiekampen die even wreed waren. En de 'bevrijde' volken van Oost-Europa moesten nog meer dan vijftig jaar zuchten onder een totalitaire dictatuur.

Hans Pols

